

spores tydeligt i optegnelserne. De giver først og fremmest et udmærket indtryk af de kirkelige problemer og bevægelserne i kirkelivet i det gottorpske område i første halvdel af 1600-tallet. Desuden giver de et direkte og fængslende indblik i livet ved det gottorpske hof, ikke mindst gennem de mange referater af samtalerne om stort og småt ved taflerne på slottet. Der er sladder, blandet med småsnak og kommentarer til politiske og kulturelle problemer i 30-årskrigen. Bl. a. får man et godt indtryk af beundringen for Christian IV i den første del af hans regeringstid. Men i øvrigt refereres bemærkninger vedrørende begivenheder og personer over hele Europa.

Dermed er der overleveret os en morsom og vægtig kulturhistorisk kilde af sjælden karakter og stor værdi, samtidig med at vi får et væld af personalhistoriske oplysninger. Jacob Fabricius' optegnelser vil kunne bruges af historikere i mangehånde sammenhænge, og selv om man vil få at gøre med kildekritiske problemer i hvert enkelt tilfælde, er deres betydning som kilde hævet over enhver tvivl. I tilgift kan optegnelserne læses som en underholdende fortælling om livet, snakken og det åndelige milieu på Gottorp i 1600-tallet.

H. P. Clausen.

Aksel Lassen: 1659 – da landet blev øde. (Gyldendal, 1965). 178 s.

Aksel Lassens nye bog er en populariseret og i tekstmæssig henseende dramatiseret andenudgave af »Skæbnåret 1659«, der i 1958 blev udgivet af Jysk Selskab. Den former sig som en hæsblæsende kehraus af brand, mord og vold, der af og til afbrydes af nøgtern ræsonneren over mennesketab, ødegårde, kilders sandhedsværdi og storpolitisk baggrund. Svenskekrigene og deres virkninger har ikke – heller ikke fraset de store landafstå-

elser – hidtil været undervurderet i historien. Men det er, det kan endnu en gang fastslås, Lassens store fortjeneste, at han med Kongeåegnen som centrum på grundlag af kilder, der altid har været for hånden, men ikke har været udnyttede med dette formål for øje, har vist, hvad der virkelig skete. Fjenden var krigen selv; der var ingen forskel på svenske og allierede, og hvad de ikke lagde øde, tog pesten eller rettere plettyfusen sig af. »Værre end helvede« skrev præsten i Hygum. Det kunne han nu ikke vide noget om; men det er måske ikke overdrevet.

Finn H. Lauridsen.

Axel Steensberg (red.): Dagligliv i Danmark i det nittende og tyvende århundrede. I-II. (Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, 1963-1964). 683 og 720 s.

Dette store værks titel gør ingen hemmelighed af sit forbillede eller måske rettere sin forgænger, for i modsætning til Troels-Lunds »Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede« er det ikke skrevet af en enkelt, men af hele 30 forfattere. Et formentlig meget omfattende redaktionsarbejde har dog haft til resultat, at denne »flerhed« kun i beskedent omfang gør sig gældende. Også på andre punkter er værket forskelligt fra Troels-Lund. Det har mere med, som virkelig vedrører tilværelsens dagligdag – hans mennesker var »klædt på til fest«, som Steensberg skriver i indledningen til første bind. Om man så har fået alt med, som det var muligt at behandle, er måske et spørgsmål. Meget, man umiddelbart savner, gemmer sig i kapitlernes mangfoldighed; men derfor kunne der godt have været en samlet skildring af tilværelsen på herregården eller hos embedsmanden, hos jernbanemanden eller soldaten. Samfærdselsmidlernes udvikling beskrives; men livet på banerne, som